

**Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 20 051.159
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва
Дутчак Віолетті Григорівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57**

ВІДГУК

офіційного опонента **Одрехівського Романа Васильовича**
на дисертацію **ПРОНЮК МАРІЇ МИРОСЛАВІВНИ**
«КУЛЬТУРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОГО
АРХИЄПИСКОПА УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
ЙОСИФА СЛІПОГО В СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – Культурологія,
галузь знань 03 – Гуманітарні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи.

У наш час захисту від іноземного агресора в Україні відроджується інтерес до духовних знань. Актуальними є дослідження діяльності видатних представників української культури. Тому тема культуротворчої діяльності верховного архієпископа української греко-католицької церкви Йосифа Сліпого є на часі дня. На сьогоднішній день дійсно немає узагальнюючої праці про культуротворчу діяльність патріарха Йосифа Сліпого в середовищі

української діаспори другої половини ХХ століття. Вона частково заповнює створену ще радянською владою лаку невивчених проблем української культурології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана на кафедрі музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вона є частиною науково-дослідної теми «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», протокол № 9 від 26 жовтня 2021 року.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, результатів і висновків дисертації.

Переконливою доречністю і необхідністю представлена доволі багата джерельна база дисертації, репрезентована, в першу чергу, архівними матеріалами та працями дослідників. Варто підкреслити також, що джерельна база добре систематизована та класифікована. У результаті наукові положення сформульовані достовірно, із новизною, розглянуті у міждисциплінарному контексті – на перетині історії, культурології, релігієзнавства, богослов'я, соціології, політології тощо. Особливо цінним у аналізованій роботі постає виявлення історичних джерел, в першу чергу архівних матеріалів.

Основою вдало здійсненого дисертаційного дослідження стали загальнонаукові та методологічні галузі окремих наук. В цілому наголосимо на результативно вдалому обранні М. М. Пронюк широкого спектру методології дослідження, що надало можливість побудувати цільну і виразну роботу.

У Висновках детально та обґрунтовано дано відповіді на всі завдання дослідження, наведені у Вступі. Зазначимо важливе практичне значення праці та виразно виведені перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

Результати дисертаційного дослідження Пронюк М. М. апробовані у 18 наукових публікаціях; з них 4 у фахових виданнях України категорії «Б»; 2 статті в іноземному періодичному науковому виданні (Польща, англійською мовою; Латвійська Республіка); 12 тез у матеріалах міжнародних та всеукраїнських конференцій. Усі публікації є одноосібними. Зазначимо, що дослідження достатньо апробоване.

**Оцінка змісту роботи, її відповідність спеціальності 034
Культурологія.**

Зміст і сутність виконаних досліджень відтворені у назві дисертації та публікаціях. Дисертація М. М. Пронюк має чітку структуру, котра відповідає прописаним цілям і завданням наукового дослідження, матеріал викладено логічно, послідовно та аргументовано.

У Вступі обґрунтовано об'єкт, предмет, мету, сформульовано завдання дослідження. Наведено завдання дослідження.

У першому розділі роботи дисертантка з кропіткою допитливістю вивчає культуротворчість у наукових проєкціях, висвітлює історіографію, джерельну базу та усталює методологію дослідження стосовно теми дисертації. Зазначимо, що у дисертації М. М. Пронюк детально опрацьована методологія роботи, зокрема, у підрозділі 1.3. , що значно полегшило подальшу роботу над темою і надало роботі виразної чіткої та прозорої структури.

Інституційна розбудова Йосифом Сліпим духовності української діаспори постають у центрі дослідницької уваги другого розділу дисертації. Показано основні завдання УКУ, історію створення та особливості конституції УКУ, діяльність Йосифа Сліпого у розбудові української діаспорної освіти та сприяння розвитку українського мистецтва у зарубіжжі.

У третьому розділі на широкому фактичному матеріалі розглядається наукова, мистецька, культурна діяльність у візії патріарха Йосифа Сліпого. Перебуваючи на ректорських посадах, він вніс великий внесок у розвиток української церковної науки як у міжвоєнний період ХХ століття, так і після заслання у вільному світі. Особливо детально проаналізовано підтримку

Йосифом Сліпим діячів мистецтва та культури українського зарубіжжя третьої хвилі еміграції (1939–1945 рр). Адже, як справедливо зазначає дисертантка, вони: «...зберігали і продовжували традиції українського мистецтва і наукової думки, представляючи українську культуру перед чужинцями, ділились власними здобутками та пізнавали іноземні досягнення» (с. 152).

У висновках до роботи М. М. Пронюк підсумовує проведене дослідження. Оформлення списку використаних джерел відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Оцінювання наукової новизни одержаних результатів.

Наукова новизна роботи М. М. Пронюк та отриманих результатів зумовлена визначеною метою, сукупністю поставлених завдань і специфікою предмета вивчення. Адже у дисертації здобувачки вказано, що *«Уперше: здійснено комплексний аналіз культуротворчої спадщини Верховного Архієпископа УГКЦ Йосифа Сліпого в контексті діяльності української діаспори другої половини ХХ століття; систематизовано основні напрями його праці як церковного лідера, інтелектуала і культурного діяча; висвітлено роль Кардинала у збереженні християнської віри, української національної ідентичності, мови, національних традицій, розвитку та підтримки українського сакрального мистецтва, розбудови Церкви та надбання духовної спадщини серед емігрантських спільнот, їх культурної ідентифікації, усвідомлення власної самобутності перед викликом та процесом асиміляції... запропоновано нове бачення постаті Йосифа Сліпого як культурного лідера українського зарубіжжя, діяльність якого сприяла формуванню світоглядної єдності української діаспори, міжкультурному діалогу та збереженню національної ідентичності в полікультурному середовищі»* (с. 5).

Особистий внесок здобувача здійснено через опрацювання та введення в науковий обіг ще неопублікованих документів, що стосуються особистості Йосифа Сліпого. Дисертаційне дослідження, опубліковані наукові статті, тези,

в яких висвітлено основні положення роботи, виконані самостійно і здійснені в галузі культурології.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У ході аналізу змісту дисертації М. М. Пронюк порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, всі результати дослідження належать авторці особисто.

У цілому можна констатувати, що поставлені завдання дослідження авторкою дисертації вирішено в повному обсязі, мета дослідження досягнута. Таким чином, представлена дисертація є завершеною науковою роботою та повністю відповідає всім вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Активізоване професійне зацікавлення під час вивчення дисертації М. М. Пронюк, згенерувало низку запитань і зауважень до дисертантки, що, підкреслимо, не зменшує наукової значущості, тематичної перспективності, а також надзвичайно вагомої необхідності та, в цілому, актуальності представленого дослідження.

Запитання.

1. В завданнях дослідження зазначено, що Ви запланували у своєму дисертаційному дослідженні *оцінити* вплив діяльності Йосифа Сліпого на процес формування національної свідомості та ідентичності українців поза межами Батьківщини (с. 20). А чому тільки поза межами України, а не також на Батьківщині? Можна було показати якісь порівняння. Адже навіть у часи радянської влади греко-католицька церква під керівництвом Йосифа Сліпого та його наступників мала на теренах України цілу розгалужену мережу організацій тощо.

2. У джерельній базі наведено посилання на закордонні архіви. В той же

час українська греко-католицька церква на території колишнього так званого радянського союзу у часи Патріарха Йосифа Сліпого мала досить розвинену підпільну мережу із діловодством та навчальними закладами та взаємозв'язком їхньої діяльності. Чому не згадано матеріали український архівів радянського та сучасного періодів, адже вони теж могли відобразити діяльність у діаспорі?

3. Як конкретно проявилася підтримка патріархом Йосифом Сліпим українських науковців за межами європейського континенту?

Зауваження.

1. Необхідно було би більш переконливо висвітлити актуальність дослідження. Варто було зазначити, що малоопрацьованість цієї теми – це впершу чергу залишок ідеологічної спадщини тоталітарного радянського режиму, коли будь які згадки про українську греко-католицьку церкву як на території України, так і за кордоном, були заборонені і гостро переслідувалися тодішньою владою. А у контексті повномасштабної російської агресії проти України ця актуальність, безперечно, тільки зростає.

2. У підрозділі **2. 1. «Заснування закладів духовної освіти в українському зарубіжжі»** занадто багато уваги приділено не самому заснуванню закладів духовної освіти, а конституції УКУ. В той же час, згідно заголовку підрозділу, домінуючим повинен було би бути аналіз заснування закладів духовної освіти в українському зарубіжжі.

3. Незважаючи на досить ретельне опрацювання джерельної бази у бібліографії не опрацьовано деякі дуже важливі видання праць дослідників за матеріалами архівів про патріарха Йосифа Сліпого, серед них – такі, як:

1. Двудіт Л. О. Запах суниць. Патріарх Йосиф Сліпий в спогадах і документах. Львів: Каменяр, 2024;

2. Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції на пошанування 110-ї річниці від дня народження Глави Української Греко-Католицької Церкви, Кардинала Йосифа Сліпого (11–12 жовтень 2002 р.) / Прикарпатський університет ім. В.

Стефаника, Івано-Франківська Єпархія Української Греко-Католицької Церкви; редакційна рада: Віталій Кононенко, Софрон Мудрий, Святослав Кияк.

4. У кінці кожного розділу варто було зробити якісь висновки, щоби підсумувати опрацьований матеріал. Це би надало дисертаційному дослідженні більшої чіткості та виразності структури.

Наголосимо, що вище представленні запитання і зауваження відносно кваліфікаційної наукової праці М. М. Пронюк не носять принципового значення та мають, акцентуватимемо, абсолютно уточнюючий та, насамперед, доповнюючий характер. Представлена до рецензування наукова праця буде вкрай затребуваною та практично використовуваною у історії української сакральної культури, а також надзвичайно перспективною.

Важливо наголосити, що за результатами написання наукової праці, дисертанткою опубліковано низку фахових наукових статей у відповідних збірниках, що максимально віддзеркалюють основний зміст дослідження. У представленій науковій роботі не виявлено порушень академічної доброчесності.

Загальний висновок. Отже, вищеозначене дозволяє зробити наступні висновки. Дисертаційна робота Пронюк Марії Мирославівни **«КУЛЬТУРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОГО АРХИЄПІСКОПА УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЙОСИФА СЛІПОГО В СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки», за спеціальністю 034 «Культурологія» є оригінальним, винятково актуальним та цілісним науковим дослідженням, що вирізняється вагомим теоретичним і практичним значенням для фахівців з культурології, історії церкви, мистецтвознавців, і є такою, що повністю відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка Пронюк Марія Мирославівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія».

Офіційний опонент:

Доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри хореографії та мистецтвознавства
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського

Роман ОДРЕХІВСЬКИЙ